

Βασίλης Πασχάλης

Syllabus του μαθήματος επιλογής: Σώμα, χώρος και αναπαράσταση

- Ο σύγχρονος θεωρητικός λόγος αλλά και η τρέχουσα καλλιτεχνική ζωή βρίθουν από αναφορές στο «σώμα» και στη «σωματικότητα», και ενθαρρύνεται η προσέγγισή τους ως αντικείμενα αναλυτικής μελέτης, στοχασμού, αυτογνωσίας, αναπαραστατικής έμπνευσης, κ.λπ., ή απλώς ως συρμός αναμενόμενων αναφορών και όχημα θεωρητικολογούσης ρητορείας.
- Η σχετική θεωρία εκπηγάει από πολλές πηγές και είναι δυνατόν να επεκταθεί σε αρκετές ειδικότητες των ανθρωπιστικών και των κοινωνικών επιστημών καθώς σε παράπλευρους κλάδους που εκτείνονται από τη θεολογία και τη θρησκευολογία ως τις ποικίλες πολιτισμικές σπουδές: παράλληλα, η ιστορία και η θεωρία της τέχνης προσφέρει αφειδώς απαραίτητο αναπαραστατικό υλικό για τη μελέτη των συναφών θεωρητικών ζητημάτων.
- Ένα ευρύτατο ρεπερτόριο θεωρητικών και φιλοσοφικών ζητημάτων τείνει να επανεγγραφεί υπό το ιδίωμα της «θεωρίας του σώματος», της οποίας τα όρια εκ των πραγμάτων παραμένουν ασαφή. Από πλευράς των καθαυτών φιλοσοφικών ερωτημάτων, ο σχετικός προβληματισμός αναδύεται μέσα από τη συζήτηση περί της διακρίσεως «σώματος»/ «ψυχής», και υλικών/ πνευματικών-ψυχικών κατηγοριών και οντοτήτων. Η ποικιλοτρόπως εκπεφρασμένη ανάγκη υπερβάσεως της κλασικής καρτεσιανής διχοτόμησης, δημιούργησε, μεταξύ άλλων, το φαινομενολογικό ρεύμα, το οποίο από τον Husserl ως τον Merleau-Pontu χρησιμοποιήθηκε εκτεταμένα για τη διαμόρφωση του πλαισίου της νέας προβληματικής. Επί πλέον, το πλαίσιο αυτό καθορίστηκε από τις μελέτες του Michel Foucault σχετικά με τη σεξουαλικότητα και τη θεωρία της νόσου (μεταξύ των οποίων και της ψυχικής αρρώστιας) καθώς και από τις φιλοσοφικές επιρροές του ίδιου του Foucault που περιελάμβαναν, προσέτι, τον Nietzsche, τον Dilthey, τον δομισμό. Ο χώρος, λοιπόν, της «θεωρίας του σώματος» προέκυψε, σε σημαντικό βαθμό, ως επακόλουθο συγκεκριμένων φιλοσοφικών συζητήσεων και θεωρητικών διαμαχών, γονιμοποιήθηκε από αυτές αλλά και εξακολούθησε να διέπεται από τις θέσεις και τις δεσμεύσεις τους. Τούτο δε σημαίνει ότι οι απαξιάπαντες οι θεράποντές του έλκουν την καταγωγή από την κοινή αυτή ρίζα.

- Οι πλείστοι θεωρητικοί του πεδίου θεωρούν ότι το ανθρώπινο σώμα διαρκώς υπερβαίνει τα όρια του φυσικού αντικειμένου, καθώς φέρει επ' αυτού εγγεγραμμένους τους ιδεολογικούς και θεσμικούς του ρόλους που η ιστορία και οι κοινωνίες του απέδωσαν: κατ' ουσίαν αποδέχονται ότι τα όρια της φυσικότητας διακρίνονται ήδη σε αυτό, και οι μελέτες τους εποπτεύουν ή αναστοχάζονται τους συναρτώμενους νοηματικούς επικαθορισμούς.
- Προφανώς το «σώμα» δεν συνιστά ιατρική κατηγορία αλλά λέξη της καθημερινής γλώσσας. Ωστόσο η θεωρία που το συνοδεύει συγκροτήθηκε, σε σημαντικό βαθμό, μέσα από τις μελέτες της ιστορίας και της θεωρίας της ιατρικής. Η θεωρία και η εννοιολογική ανάλυση των κεντρικών όρων της τελευταίας συνδιαμόρφωσε το πλαίσιο της θεωρητικής προσπέλασης, και έφερε προ οφθαλμών ένα αχανές, ενδιαφέρον και εν πολλοίς αχαρτογράφητο, υλικό προς μελέτην.
- Οι σύγχρονες ιατροβιολογικές εξελίξεις και τεχνολ. επαναστάσεις επανακαθόρισαν τις θεμελιώδεις ιατρικές κατηγορίες τις οποίες κατέστησαν πλέον ασαφείς και ανοικτές (ιδιαίτερα την έννοια του θανάτου), υποβιβάζοντας τον φυσικό τους εδρασμό και διανοίγοντας νέα πεδία κρίσιμων ηθικών και νομικών ζητημάτων. Οι διαρκείς «επεκτάσεις» του ανθρώπινου σώματος, η αντικατάσταση και υποκατάσταση οργάνων και λειτουργιών, υπήρξαν τα εστιακά σημεία των εξελίξεων που, ωστόσο, δεν έλαβαν χώρα αποκλειστικά μέσα στο «καθαγιασμένο» ιατρικό τέμενος αλλά και θύραθεν, στις διηνεκώς αμφισβητούμενες επικράτειες της τεχνολογίας του αθλητικού πρωταθλητισμού ή της δραστηκής κοσμητικής παρέμβασης.
- Οι ποικίλες πολιτισμικές προσλήψεις του σώματος, που κάνουν την παρουσία τους εντός και εκτός της επικράτειας των ιατροβιολογικών εννοιών, αποτυπώνονται με ιδιαίτερη ενάργεια, λόγω της ταυτότητας του αντικειμένου, και στο χώρο της ανατομίας και των απεικονίσεών της (της ανατομικής εικονογραφίας). Οι πλειάδες των θεωριών, των συμβολισμών, και των αξιακών επικαθορισμών που συνοδεύουν όργανα, συστήματα και λειτουργίες του οργανισμού, εμπλουτίζουν το ιδεολογικό φορτίο που σχετίζεται με το ανθρώπινο σώμα και το περιβάλλει νοηματικά. Η καλλιτεχνική προσφυγή των καλλιτεχνών της Αναγέννησης στην ανατομία ως θερααινίδος της εικαστικής δημιουργίας, και η «μέθοδος» που συνέστησε ο Alberti ανήκουν στις πλέον σημαντικές δημιουργικές παρεμβάσεις σε ένα πεδίο ήδη έτοιμο να τις δεχθεί.

Βιβλιογραφία:

Sawday, Jonathan, *The Body Emblazoned: Dissection and the Human Body in Renaissance Culture*. Λονδίνο: Routledge, 1995.

Hillbert, David, Mazzio, Carla, *The Body in Parts: Fantasies of Corporeality in Early Modern Europe*. Λονδίνο: Routledge, 1995.

Ferer, Michel, Naddaff, Ramona, Tazi Nadia, *Fragments for a History of the Human Body*. Νέα Υόρκη: Zone Press, 1989.

Επίσης τρία βιβλία τα οποία μετέφρασα είτε μόνος είτε τη συνδρομή άλλων, έχοντας τη γενική επιμέλεια της όλης μετάφρασης, συγγράφοντας τις εισαγωγές, και, στην περίπτωση της *Ιστορίας της ιατρικής*, προσθέτοντας εκτεταμένη συμπληρωματική βιβλιογραφία.

Kuriyama, Shigehiza, *Η εκφραστικότητα του σώματος: εκδοχές ανατομίας και ο κόσμος των ιδεών στην Ελληνική και την κινεζική ιατρική*, Αθήνα: Εστία, 2004.

Dubos, René, *Το όραμα της υγείας: ουτοπίες, πρόοδοι, και βιολογικές αλλαγές*. Αθήνα: Κάτοπτρο, 1999.

Ackerknecht, Ervin, *Ιστορία της Ιατρικής*. Αθήνα: Μαραθιάς, 1998.